

SESTRY SCHWINGEROVÉ

ELENA BLAHOVÁ – MARTIŠOVÁ

Divadelný ústav, Bratislava

Encyklopédia dramatických umení Slovenska¹ bola v čase svojho vzniku vzácnym a uceleným – a aj po dvadsiatich rokoch ostáva ojedinelým – slovníkom o dramatickom, rozhlasovom a televíznom umení na Slovensku. Vyžadovala by si však reedíciu, pretože zákonite je produktom doby, v ktorej vznikala, nielen sumou znalostí, ale najmä ideologickou poplatnosťou, čo oslabuje jej vierohodnosť. Takisto by bolo vhodné zaradiť aj heslá umeleckých osobností ďalšej generácie, doplniť, resp. upraviť informácie o tých, ktorých dielo a život sa už uzavrel, zaradiť aj nové heslá menej známych a dosiaľ zabudnutých osobností. A možno by sa malo perspektívne uvažovať aj o projekte elektronickej podoby, aby boli heslá a informácie operatívne dostupné.

Činohra Slovenského národného divadla Bratislava na zájazde v Trenčianskych Tepliciach (1933). Stojaci (zľava): Fraňo Devinský, Štefan Figura, Mária Sýkorová, Ján Sýkora, Jozef Schartner (šepkár). Sediaci: Jozef Kello, Mária Schwingerová, Ivan Lichard, Magda Schwingerová, Martin Gregor. Snímka Archív Divadelného ústavu.

¹ Encyklopédia dramatických umení Slovenska, zv. 1, A-L, zv. 2, M-Ž. Bratislava : Veda, 1989-1990. Ďalej ako EDUS.

Ferko Urbánek: *Pytliakova žena*.
Ján Jamnický (Matej Borový),
Mária Schwingerová (Johanka).
Činohra Slovenského národného
divadla Bratislava. Premiéra 3. 10.
1934. Réžia Janko Borodáč. Snímka
Archív Divadelného ústavu.

V existujúcej encyklopédii heslá niektorých známych osobností chýbajú, vyskytujú sa aj nepresnosti, či vyslovene nesprávne údaje. Ako príklad možno uviesť heslo „Suchánková Božena“, pri ktorom je odkaz na heslo „Hanáková Božena“. Informácie pod týmto heslom sa však vzťahujú na dlhoročnú sólistku opery Štátneho divadla v Košiciach Boženu Hanákovú, rod. Plockovú (dcéru Ruženy Kustrovej a manželku scénografa Jána Hanáka). Božena Suchánková bola sólistkou opery Slovenského národného divadla, ktorá v roku 1968 odišla so svojím manželom, takisto sólistom opery SND, Bohušom Hanákom (brat Jána Hanáka) do švajčiarskeho Bazileja. V tomto prípade ide o dve umelkyne.

Opačným príkladom je heslo, keď pod jedno priezvisko boli zaradené dve umelecké osobnosti. Podrobným výskumom sa mi podarilo objasniť nepresnosti vzniknuté spojením dvoch umeleckých osobností do jedného hesla:

Schwingerová Mária, tiež Magda, **Duca (5. 3. 1915 Nemšová, okr. Trenčín)** – herečka, speváčka. R. 1932 absolvovala štúdium herectva na Hud. a dram. akadémii v Bratislave atď.²

² EDUS, zv. 2, s. 315.

Mária Schwingerová, členka slovenskej činohry Slovenského národného divadla Bratislava. Snímka uverejnená v časopise *Živena*, roč. 26, 1936, č. 8, s. 227.

Isté pochybnosti o správnosti údajov vyvoláva nielen zaradenie dvoch rôznych mien pri jednom priezvisku, ale najmä úvaha, či v takom mladom veku (sedemnáť rokov) mohla absolvovať štúdium na Hudobnej a dramatickej akadémii?! Dilemu rozriešila informácia v rozhovore s Magdou Schwingеровou, v ktorom autor príspevku Andrej Dobrota hneď v úvode spomína, že si na ňu pamätá z dávnejších rokov, keď prišla do Bratislavy ako 13-ročná za staršou sestrou, ktorá navštevovala Hudobnú a dramatickú akadémiu.³ V tomto prípade došlo teda k spojeniu dvoch osobností, dvoch sestier a ich umeleckej činnosti do jedného hesla. Staršia Mária (tiež Mucka⁴) bola iba herečka a jej pomerne krátka umelecká dráha sa ukončila vydajom, druhá, mladšia Magda (Duca) bola tanečnica, speváčka i herečka a pochádzali z učiteľskej rodiny.

Staršia zo sestier, **Mária Schwingerová**, vyd. Útratová (26. 06. 1912⁵ – 27. 05. 2007 Ohio, USA) absolvovala štúdium herectva na Hudobnej a dramatickej akadémii pre Slovensko v roku 1932 a v činohre Slovenského národného divadla pôsobila v rokoch

1934 – 1938. účinkovala aj v absolventskom predstavení Hudobnej a dramatickej akadémie 9. 4. 1932 v jednoaktovke Jevreinova *Ja + ja + ja = Ja* (*V kulisách duše*) v réžii J. Jamnického, ktoré sa spolu s ďalšími jednoaktovkami uvádzali na javisku SND. V činohre SND však dostala príležitosť ešte ako poslucháčka akadémie, dokonca pohotovo zaskočila v úlohe komornej za chorú Ruženu Porubskú v inscenácii *Parfum mojej ženy* (25. 08. 1933). V činohre začínala našťudovaním menších úloh, potom stvárňovala žánrovo i typovo rozmanité postavy naiviek a lyrických dievčat: Katka (*Pravda víťazí*, 1930), Evelyn (*Posledný lord*, 1930), Greta (*Štyridsaťročná*, 1933), Duňaša (*Višňový sad*, 1934), Johanka (*Pytliakova žena*, 1934), Terézia (*Tvár a maska*, 1934), Danica (*Národný poslanec*, 1934), Belli (*Človek, zviera, cnosť*, 1935), Mica (*Anarchista – Mladosť*, 1935), Solange Goinartová (*Nádej*, 1935), Ľudmila (*Najdúch*, 1935), Alexandra Vasilievna (*Portrét*, 1935), Oľga Drobná a Viera Polesná (*Maturita*, 1936), Helena (*Veselo sa točíme dokola*, 1937), Horárka (*Hora volá*, 1937), Zuzanka (*Vzbura v rodine*, 1937).

Kritiku zaujala svojím zjavom, talentom, dobrým prednesom a schopnosťou vžiť sa do svojej postavy. Recenzenti pozitívne hodnotili jej Máňu v Škvarkinovej hre *Cu-*

³ DOBROTA, Andrej: Na posiedke s novými členmi SND. Stretnutie s Magdalénou Schwingerovou. *Slovák*, roč. 22, 08. 09. 1940, č. 214, s. 6.

⁴ – ok. *Slovenská politika*, roč. 18, 23.02.1937, č. 44, s. 8.

⁵ Miesto narodenia s nepodarilo zistiť.

Gejza Dusík: *Turecký tabak*. Magda Schwingerová (Danaja), František Křištof Veselý (Camille Durant). Opereta Slovenského národného divadla Bratislava. Premiéra 26. 4. 1941. Dirigent Ladislav Holoubek. Réžia Drahoš Želenský. Snímka Archív Divadelného ústavu.

dzie dieťa (1934): „Zvlášť treba poznamenať to, že v hlavnej úlohe herečky-začiatočníčky upozornila na seba mladistvá a svieža sl. Schwingerová.“⁶ O svojich umeleckých schopnostiach presvedčila ako Viera Polesná vo Fodorovej hre *Maturita* (1936), ktorú alternovala s Máriou Banciákovou: „Vytvorila postavu mladého dievčaťa pred maturitou, zasneneho, temperamentného a mladistvo výbojného, v prejavoch umelecky vskutku dokonalých... v pohyboch i celom zjave Schwingerovej je na javisku mnoho grációznosti a ženského pôvabu, prirodzeného temperamentu a životnosti.“⁷ Jindra Hušková-Flajšhanová v kritike na Shakespearovu inscenáciu *Večera trojkráľového* (1936) menovala Schwingerovú spolu s protagonistkami činoherného súboru: „...boli to práve výkony dám pi. Országhovej (*Ol'ga Borodáčová*, pozn. autorky) v úlohe Violy, pi. Meličkovej – Olívie a sl. Schwingerovej – Marie, ktoré boli ešte šťastlivejším umeleckým prínosom a pomerne svetlejšim momentom večera.“⁸ Zaujala aj v úlohe Lidočky (*Krečinskij sa žení*, 1937) : „...sl. Schwingerová v úlohe nevinného ružového dievčaťa sa pohybovala s nebyvalou istotou.“⁹ Svojím temperamentom a pohyblivosťou vynikla aj ako Opica v Lenormandovej hre *Divadlo bude žiť* (1937), pozor-

⁶ Beta.: Škvarkin: Cudzie dieťa. *Slovenský denník*, roč. 17, 26. 10. 1934, č. 244, s. 4.

⁷ *Slovák*, roč. 18, 12. 09. 1936, č. 209, s. 4.

⁸ Beta: Ešte raz Večer trojkráľový. *Slovenský denník*, roč. 19, 24. 10. 1936, č. 245, s. 5.

⁹ *Elán*, roč. 7, február 1937, č. 6, s. 6 – 7.

Magda Schwingerová, členka spevohry Slovenského národného divadla Bratislava. Snímka Archív Divadelného ústavu.

hodnou kreáciou bola Ľudmila v Gorkého *Vasse Železnovovovej*, (1937). S umeleckou dráhou sa rozlúčila ako Marka v Tajovského hre *Hrdina* (1937).¹⁰

V lete v roku 1938 sa Mária Schwingerová vydala za primára trnavskej nemocnice MUDr. Jozefa Bányai-Útratu. Rozhovor s umelkyňou o jej svadbe uverejnil *Slovenský divadelný zpravodaj*, kde autor s poľutovaním konštatoval, že „...našu obľúbenú talentovanú slovenskú herečku Máriu Schwingerovú zo slovenskej činohry SND už viackrát neuvidíme na javisku. No, snáď však uvidíme jej mladšiu sestru, ktorá sa teraz angažovala k Novému slovenskému divadlu¹¹. Pri tejto príležitosti prajeme Duci Schwingerovej, aby čo najskôr sa stala oporou slov. činohry v Bratislave.“¹² Mária Schwingerová sa k hereckej práci už nevrátila, v roku 1945 spolu s rodinou emigrovala do USA, kde jej manžel vykonával lekársku prax.

¹⁰ EDUS nesprávne uvádza postavu v inscenácii Tajovského hre *Matka*, v ktorej sa postava Marky nevyskytuje a ktorá sa počas angažmán Schwingerovej v SND neuvádzala.

¹¹ Pod týmto názvom pokračovalo v činnosti Slovenské komorné divadlo E. Wagnerovej od roku 1938, keď sa stal spoluriaditeľom divadla F. Devinský.

¹² *Slovenský divadelný zpravodaj*, roč. 2, október 1938, č. 14-15, s. 4.

SLOVÁK, roč. 18, 12. 09. 1936, č. 209, s. 4

KULTÚRNA KRONIKA

„Maturita“ s M. Schwingerovou

Keď sme písali o premiére „Maturity“ v SND, spomenuli sme, že v reprízach jednu z hlavných úloh bude hrať Marienka Schwingerová.

Čakalo sa na toto jej vystúpenie s nemalou zvedivosťou. Schwingerová totiž upozorňuje na seba mladistvým svojím kúzlom v umelecky prežitých menších úlohách niekoľko ráz. Úloha v „Maturite“ mala byť však ukázkou maturitou pre jej umelecké schopnosti. A Schwingerová ohová, vyslyme, i pred najväčšou publikou. Vytvorila postavu mladého dievčenu pred maturitou,

zasmúteného, temperamentného a mladistvo výbojného v prejavoch umelecky vskutku dokonalých, prevzatých takou sŕhajúcou opravdivosťou — akoby defilovala pred očami skutočnosť. Prítom v pohyboch i v er-
lomu zjave Schwingerovej je na javisku mnoho grációznosti a ženského pôvabu, prirodzeného temperamentu a životnosti.

Je preto i na väčšie úlohy, akú mala teraz v „Maturite“, úplne zrelá. Neškodilo by iste ani jej ani nám, keby sme ju na javisku častejšie videli. Ba vyžadoval by si to jej umelecký vývoj!

László Fodor. *Maturita*. Činohra Slovenského národného divadla Bratislava. Premiéra 5. 9. 1936. Réžia Janko Borodáč.

Slovenské národné divadlo

Riaditeľ: Anton Drašar

Nádej

Hra v 5 dejstvách.

Napísal H. Bernstein. Preložil a režíruje Dr. Ján Jamnický.

Emil Goinart	Ján Sýkora
Thierry Keller	Martin Guttmann
Anton Flamery	Mila Beran
Gustáv	Štefan Figura
Tereza Goinartová	Hanča Meličková
Solange Goinartová	Maria Schwingerová
Katarína Meyranová	O. B. Országhová

Henry Bernstein: *Nádej*. Činohra Slovenského národného divadla Bratislava. Premiéra 14. 9. 1935. Réžia Ján Jamnický. Program k premiére. Archív Divadelného ústavu.

V stredu 10. novembra 1937.

Premiéra!

Slávnostné predstavenie z príležitosti 20. výročia SSSR.

Prívet: Dr. J. R. Poničan.

Vassa Železnova

Hra v 3 dejstvách. Napísal Maxim Gorkij. Preložil Mikuláš Gacek. Réžia Janko Borodáč. Scéna podľa návrhu V. Hoffmanna.

Vassa Borisovna Železnova	Olga Országhová
Sergej Petrovič Železnov	Ján Sýkora
Prochor Borisovič Chrapov, Vassin brat	Andrej Bagar
Natália Vassine dcéry	Vilma Brezinová
Ludmila 	Mária Schwingerová
Raisa, nevesta	Hana Melíčková
Anna Onošenkova	Božena Muchová
Melnikov, člen okresného súdu	Rudolf Bachlet
Eugen, jeho syn, kadet	Jozef Kováč
Gurij Krotkij, správca paroplyvby	Ján Jamnický
Liza, chýžná	Mária Bančíková
Pofa, chýžná	Božena Muchová
Piatorkin	Mila Beran

Odohráva sa v prístavnom meste pri Volge — pred svetovou vojnou.

Cinoherné ceny miest.

Slovenské národné divadlo

Oskar Nedbal:

Pol'ská krv

Opereta v troch dejstvách od Oskara Nedbala.

Preložil Štefan Hoza. — Dirigent J. V. Schöffler.

Réžia Bohuš Vilím. — Výprava Ladislav Večeř.

Ján Zarembo, statkár	Zd. Ruth Markov
Helena, jeho dcéra	M. Cseszányi-Danielová a. h.
Gróf Boleslav Baranski	Štefan Hoza
Bronio z Popielov, jeho priateľ	Fr. Kríštof Veselý
Wanda Kwasinskaja, tanečnica	Magd. Švingerová
Jadviga Pavlová, jej matka	Mária Rintová
Mirski	Jozef Křepela
Gorski	Belo Turba
Walevski	Rudolf Petrák
Senovic	František Dibarbora
Vlastek, sluha Baranského	Ferdinand Lehotský
Slečna Drygalská	Ružena Kustrová
Komtesa Napólska	Jurina Důbravská
Báloví hostia, šľachtici, sedliaci, dievčatá, muzikanti, zabavovacia komisia, lokaji.	

Mazurku a Krakoviak naštudoval baletný majster M. Froman.

Sólo tancujú G. Schmidtová—F. Füssegger.

I. dejstvo: na fašiangovom bále. — II. dejstvo: o niekoľko dní neskôr na hospodárstve grófa Baranského na „Krásnej voli“. — III. dejstvo: tiež tam na dožinkových slávnostiach toho istého roku.

Maxim Gorkij: *Vassa Železnovová*. Činohra Slovenského národného divadla Bratislava. Premiéra 10. 11. 1937. Réžia Janko Borodáč. Program k premiére. Archív Slovenského národného divadla.

Oskar Nedbal: *Pol'ská krv*. Opereta Slovenského národného divadla Bratislava. Premiéra 21.12.1940. Dirigent Juraj Viliam Schöffler. Réžia Bohuš Vilím. Program k premiére. Archív Divadelného ústavu.

V sobotu 11. októbra 1941

Premiéra!

Veselá vdova

Opereta v 3 dejstvách.
Dirigent: Ladislav Holúbek.Hudbu složil: František Lehár.
Réžia: Drahoš Želenský.Napísal Viktor Leon a Leo Stein.
Výtvarná spolupráca: L. Večeň.Preložil: Štefan Hoza.
Tance naštudoval: Maximilian Froman.

Barón Mikko Zeta, vvalanec štátu Pontevedro
v Paríži
Valencia, jeho manželka
Gróf Danilo Casulovitz, tajomník vyslanstva
Hana Glavari
Camille de Romillon
Vicomt Casanova
Raoul de st. Briche
Bordanovič, konzul
Sylviana, jeho manželka
Kromov

Jozef Křepela
Magdaléna Švingerová
Front, Kristof Veselý
M. Cseszányi-Danielová a. h.
Belo Turba
Štefan Kmetko
Zdenko Hrzna
Štefan Adamec
Jurna Džubavská
Stefan Winkler

Oľga, jeho manželka
Fritcia, člen vyslanstva
Praskovia, jeho manželka
Neruš
Dodo
Jou-Jou
Lolo
Frou-Frou
Clo-Clo
Margot
Sihna

Oľga Širchichová
Ferdinand Lehotský
Ružena Kustrová
František Dibarbora
Karola Vajdová
Jarmila Menšíková
Josefína Peracová
Kamila Kašická
Jarmila Bachelová
Marcela Klusková
Ján Nerád

Sólo v II. dejstve tancujú: Mimi Wasseleva a Fr. Füssegger.

Koniec o 1/23. hodine.

Franz Lehár: *Veselá vdova*. Opereta Slovenského národného divadla Bratislava. Premiéra 11.10.1941. Dirigent Ladislav Holoubek. Réžia Drahoš Želenský. Program k premiére. Archív Slovenského národného divadla.

Zaujímavými umeleckými peripetiami prešla mladšia zo sestier, **Magda Schwingerová**, vyd. Mutňanská (05.03.1915 Nemšová, okr. Trenčín – 11.11.1993 Žilina). Do Bratislavy prišla v roku 1927, začínala ako tanečnica v baletnej škole vtedajšieho šéfa baletu SND Achille Viscusiho a tancovala detské úlohy.¹³ Stala sa aj členkou baletného súboru Slovenského národného divadla,¹⁴ avšak po piatich rokoch sa musela zo zdravotných dôvodov rozlúčiť s baletom a odišla k rodičom do Žiliny. V roku 1936 prijala ponuku riaditeľa Sándora Ivána do maďarskej divadelnej spoločnosti v Košiciach, kde okrem činohry dostala príležitosť účinkovať aj v operete. V Košiciach sa venovala aj súkromnému štúdiu spevu. Koncom roku 1937 pozvala Schwingerovú Emília Wagnerová do Slovenského komorného divadla a po zatvorení divadla spolupracovala s ochotníkmi v Žiline. V roku 1940 sa prihlásila na predspevovanie do Slovenského národného divadla a ihneď dostala ponuku naštudovať úlohu Yvette v Dusíkovej operete *Pod cudzou vlajkou* a Esmeraldu v *Predanej neveste*. Na jeseň toho istého roku dostala angažmán v operetnom súbore, spievala však aj menšie úlohy v operných inscenáciách: Kate Pinkerton (*Madame Butterfly*, 1940), Grófkou Ceprano (*Rigoletto*, 1941), Anninu (*Traviata*, 1941), Kuchtíka (*Rusalka*, 1941), Barenu (*Jej pastorkyňa*, 1941) a Chyžnú (*Čert a Kača*, 1941).

Po debute v operete *Pod cudzou vlajkou* Magda Schwingerová stvárnila aj ďalšie úlohy v operetných inscenáciách a hudobných veselohrách: Fleurette (*Slečna vdova*, 1940), Jolana (*Cigánska láska*, 1940), Wanda Kvasinskaja (*Polská krv*, 1940), Betka (*Jeden blázon*, 1941), Wanda (*Rose Marie*, 1941), Danaja (*Turecký tabak*, 1941), Lenka (*Bellarosa*, 1941), Júlia (*Krásna pani*, 1941), Valencia (*Veselá vdova*, 1941), Horárka (*Líška Pipuška*,

¹³ JACZOVÁ, Eva: *Balet SND*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1971, s. 50.¹⁴ Zmluva v Archíve SND.

1941), Hortenzia (*Bál v opere*, 1941), Jozefka (*Lumpacivagabundus*, 1941), Anita (*Giuditta*, 1942), Valentine d'Esclamare (*Krajčír na zámku*, 1942). V týchto úlohách uplatnila Schwingerová aj baletnú prípravu a svojou hrou, spevom i tancom žala úspechy u obecnstva, najmä vo dvojici s Františkom Krištofom Veselým. Podľa dobovej tlače patrila k jej najúspešnejším kreáciám postava Betky v operete *Jeden blázon*, tanečnica Fleurette v operete Jána Móryho *Slečna vdova* a indiánka Wanda vo Frimlovej operete *Rose Marie*.

V roku 1942 na naliehanie manžela umelkyňa odišla z divadla a venovala sa materským povinnostiam. V roku 1945 rodina evakovala do Rakúska, odkiaľ sa Schwingerová po roku vrátila do vlasti a žila v Žiline u rodičov. V rokoch 1949 – 1951 pôsobila v Stredoslovenskom divadle vo Zvolene a v rokoch 1951 – 1959 v Divadle Petra Jilemnického v Žiline. Toto obdobie jej umeleckej činnosti je podrobne spracované v hesle Encyklopédie dramatických umení.

Na záver hodno spomenúť, že Magda Schwingerová bola aj prvou interpretkou populárnej tanečnej piesne v rozhlase, kde účinkovala s Malým rozhlasovým orchestrom. V slovenčine nahrála v roku 1942 na gramoplatňu značky Telefunken aj najpopulárnejší šláger druhej svetovej vojny, pieseň Norberta Schultzeho *Lili Marlene* a *Nebožkané pery* Gejzu Dusíka na text Ota Kaušitzu z operety *Pod cudzou vlajkou*, obe so sprievodom tanečného orchestra s dirigentom Norbertom Schultzem.¹⁵ Bola to prvá platňa, ktorá vyšla v rámci edičnej politiky gramofónovej firmy Telefunken, kedy začali vychádzať piesne slovenských autorov v kombináciách s aktuálnymi nemeckými šlágrami, ktoré naši speváci spievali so slovenskými textami.¹⁶

¹⁵ <http://www.radioservis-as.cz/archiv02/4902/49pub4.htm>. <http://www.youtube.com/watch?v=h4S2lo-xqGRw>.

¹⁶ ZELENAY, P. – ŠOLTÝS, L. *Hudba – tanec – pieseň*. Bratislava : Hudobné centrum, 2008, s. 125.